

Ηλεκτρονική έκδοση περιοδικών ανοικτής πρόσβασης: Μία μελέτη περίπτωσης για τις ανθρωπιστικές επιστήμες

Εύη Σαχίνη, Βικτωρία Τσουκαλά, Νίκος Χούσος, Ιωάννα-Ουρανία Σταθοπούλου και Χριστίνα-Ελένη Πάσχου

Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης/Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών
Λεωφόρος Βασιλέως Κωνσταντίνου 48, Αθήνα 11635

{esachin, tsoukala, nhoussos, iostath, cpaschou}@ekt.gr

Περίληψη

Οι εξελίξεις στην πληροφορική, την επικοινωνία και το διαδίκτυο, καθώς και το κίνημα της Ανοικτής Πρόσβασης στο επιστημονικό περιεχόμενο αλλάζουν τον τρόπο της διεξαγωγής της έρευνας και της επιστημονικής επικοινωνίας. Σημαντικό μέσο επιστημονικής επικοινωνίας τα τελευταία χρόνια αναδεικνύεται το ηλεκτρονικό περιοδικό. Ηλεκτρονικά περιοδικά και άλλες πρωτοποριακές εφαρμογές δημιουργήθηκαν και διακινούνται κυρίως στους επιστημονικούς τομείς που έχουν εγγενώς στενότερη σχέση με την τεχνολογία όπως οι φυσικές επιστήμες, η πληροφορική και η ιατρική. Τελευταία όμως υπάρχουν σοβαρές εξελίξεις διεθνώς, και στην Ελλάδα, και στις ανθρωπιστικές επιστήμες όσον αφορά τα ηλεκτρονικά περιοδικά και άλλες τεχνολογικές υποδομές που δίνουν τη δυνατότητα για νέους τρόπους επικοινωνίας μεταξύ των ερευνητών, διατήρησης και διάχυσης της ερευνητικής παραγωγής. Στην εργασία παρουσιάζεται το έργο ανάπτυξης τριών περιοδικών ανοικτής πρόσβασης στις ανθρωπιστικές επιστήμες στο Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών (ΕΙΕ), μία πρωτοβουλία του Εθνικού Κέντρου Τεκμηρίωσης (ΕΚΤ) σε συνεργασία με τα τρία ινστιτούτα ανθρωπιστικών σπουδών του ΕΙΕ. Παρουσιάζονται οι στόχοι του έργου και οι προκλήσεις που αντιμετώπιστηκαν κατά τη διάρκεια της υλοποίησής του, ενώ το εγχείρημα τοποθετείται στο πλαίσιο του ελληνικού και διεθνούς γίνεσθαι στις ανθρωπιστικές σπουδές. Έμφαση δίνεται σε παραμετροποιήσεις που χρειάστηκε να γίνουν στην πλατφόρμα του λογισμικού που χρησιμοποιήθηκε, ώστε να πληρούνται οι προδιαγραφές που τέθηκαν από τα ινστιτούτα.

Λέξεις κλειδιά: Ηλεκτρονικές εκδόσεις, ψηφιακό περιεχόμενο, ηλεκτρονικά περιοδικά, ανθρωπιστικές επιστήμες, Open Journal Systems (OJS)

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Οι ραγδαίες εξελίξεις στις τεχνολογίες πληροφορίας και επικοινωνίας (ΤΠΕ) έχουν επιφέρει σημαντικές αλλαγές στον τρόπο παραγωγής και διάχυσης της έρευνας τα

τελευταία χρόνια. Αυτό φαίνεται και από την τεράστια αύξηση των ηλεκτρονικών εκδόσεων, τη δημιουργία νέων μορφών επιστημονικής επικοινωνίας, αλλά και τη διεθνώς αυξανόμενη αποδοχή του κινήματος για την ανοικτή πρόσβαση (open access). Τις εξελίξεις αυτές υιοθετούν πρωτίστως και προωθούν οι θετικές επιστήμες, ενώ οι ανθρωπιστικές επιστήμες ακολουθούν με πιο αργούς ρυθμούς. Στις ανθρωπιστικές επιστήμες οι δημοσιεύσεις σε έντυπη μορφή, βιβλία, μονογραφίες και άρθρα, παραμένει ακόμη ο επικρατέστερος τρόπος διάχυσης των επιστημονικών αποτελεσμάτων.¹

Παρόλα αυτά, έρευνες που διεξάγονται στην Αμερική και σε ευρωπαϊκές χώρες δείχνουν ότι οι ερευνητές από τις ανθρωπιστικές επιστήμες χρησιμοποιούν ολοένα και περισσότερο στην έρευνά τους ψηφιακά εργαλεία και σταδιακά υιοθετούν το μοντέλο της ανοικτής πρόσβασης.² Τη μετάβαση σε ηλεκτρονική διάχυση της έρευνας στις ανθρωπιστικές επιστήμες οδηγούν και οι εξελίξεις στο κίνημα της ανοικτής πρόσβασης, δηλαδή η αυξανόμενη απαίτηση, τόσο από τους ερευνητές όσο και από τους χρηματοδότες της έρευνας, για χωρίς περιορισμούς διάθεση των ερευνητικών αποτελεσμάτων από το διαδίκτυο. Τέλος, οι συντονισμένες προσπάθειες σε εθνικό και διεθνές επίπεδο για τη δημιουργία ψηφιακών υποδομών για οργανωμένη πρόσβαση σε μεγάλες ποσότητες ψηφιακής πληροφορίας στις ανθρωπιστικές επιστήμες, ανοίγουν το δρόμο ώστε η έρευνα που πραγματοποιείται στις ανθρωπιστικές επιστήμες να υποστηρίζεται από ψηφιακές τεχνολογίες σε μεγάλο βαθμό.³

Η εργασία αυτή στόχο έχει να παρουσιάσει την εμπειρία του Εθνικού Κέντρου Τεκμηρίωσης (ΕΚΤ) από το έργο ανάπτυξης τριών ηλεκτρονικών περιοδικών ανοικτής πρόσβασης στις ανθρωπιστικές επιστήμες. Αρχικά τοποθετείται το έργο στο πλαίσιο του ελληνικού γίνεσθαι, περιγράφονται οι στόχοι του, οι βασικές αρχές υλοποίησής του, καθώς και οι διαδικασίες που ακολουθήθηκαν, με έμφαση στα σημεία του τεχνολογικού μέρους της υλοποίησης που παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον και μπορεί να φανούν χρήσιμα και σε άλλους φορείς. Τέλος, παρουσιάζονται τα περιοδικά και γίνεται μια πρώτη αξιολόγηση του εγχειρήματος.

ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΕΣ ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ, ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ ΚΑΙ ΑΝΟΙΚΤΗ ΠΡΟΣΒΑΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Οι εξελίξεις σε ότι αφορά την επιστημονική επικοινωνία στην Ελλάδα επηρεάζονται από το διεθνές περιβάλλον που διαμορφώνει ένα νέο σύστημα εκδόσεων και διακίνησης των αποτελεσμάτων της έρευνας, στηριζόμενο στην αρχή της ανοικτής και άμεσης πρόσβασης στην επιστημονική γνώση. Η προσπάθεια χρηματοδοτείται κυρίως από κρατικούς οργανισμούς, από κοινωφελή ιδρύματα χρηματοδότησης της έρευνας, από την Ευρωπαϊκή Ένωση, ακόμη και από τους ίδιους τους ακαδημαϊκούς και ερευνητικούς φορείς.

¹ Πρβλ. αναλυτικά την επόμενη σελίδα.

² Maron και Smith 2008.

³ Για παράδειγμα η Ευρωπαϊκή υποδομή DARIAH για τις τέχνες και τις ανθρωπιστικές επιστήμες (www.dariah.eu) και η Γαλλική υποδομή ADONIS στις κοινωνικές και ανθρωπιστικές επιστήμες (<http://www.tge-adonis.fr/>).

Στην Ελλάδα, με χρηματοδότηση από την Ε.Ε, αλλά κυρίως από το Γ' ΚΠΣ, υλοποιούνται τα τελευταία χρόνια μεγάλα έργα ψηφιοποίησης επιστημονικού και πολιτιστικού αποθέματος που διατίθεται ελεύθερο και με οργανωμένο τρόπο μέσω των αποθετηρίων, με τις βιβλιοθήκες να παίζουν σημαντικό ρόλο στη διαδικασία αυτή.⁴ Το ενδιαφέρον για την ανοικτή πρόσβαση στην Ελλάδα υποκινείται σχεδόν αποκλειστικά από τους ακαδημαϊκούς και ερευνητικούς φορείς.⁵

Το 2008 ήταν σε όλο τον κόσμο μία ιδιαίτερα παραγωγική χρονιά για την ανοικτή πρόσβαση.⁶ Στην Ελλάδα διοργανώθηκαν τουλάχιστον τρία συνέδρια/ημερίδες για την ανοικτή πρόσβαση (από το Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, το Πανεπιστήμιο Πατρών και το ΕΚΤ)⁷. Επιπλέον, το ΕΚΤ δημιούργησε το δικτυακό τόπο <http://www.openaccess.gr> για την προώθηση της ανοικτής πρόσβασης και την ευαισθητοποίηση της ελληνικής ακαδημαϊκής και ερευνητικής κοινότητας. Εκτιμάται ότι στη χώρα μας η πρόοδος προς την ανοικτή πρόσβαση είναι αργή σε σχέση με άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης: δεν υπάρχουν σχετικές πολιτικές σε επίπεδο κράτους⁸, έχει αναπτυχθεί μικρός σχετικά αριθμός αποθετηρίων, μόλις πρόσφατα 'ελληνοποιήθηκαν' οι άδειες Creative Commons, οι οποίες διευκολύνουν την αδειοδότηση έργων με τρόπο συμβατό με τις αρχές της ανοικτής πρόσβασης.⁹

Οι ανθρωπιστικές επιστήμες έχουν ιδιαίτερα χαρακτηριστικά ως προς την έρευνα και τη διάχυση των αποτελεσμάτων της. Αυτά επηρεάζουν τη μετάβαση σε ψηφιακό περιβάλλον έρευνας και την υιοθέτηση της ανοικτής πρόσβασης. Τα σημαντικότερα χαρακτηριστικά είναι η προτίμηση στο έντυπο μέσο, η μεγάλη σημασία της μονογραφίας, η γλώσσα συγγραφής (που συνήθως είναι αυτή της χώρας του επιστήμονα), ο μεγαλύτερος χρόνος που απαιτείται για να ολοκληρωθεί μία δημοσίευση, η μεγαλύτερη έκταση των δημοσιεύσεων, η πολύ μεγαλύτερη χρονική διάρκεια αναφοράς στις επιστημονικές δημοσιεύσεις, σε σχέση με τις θετικές επιστήμες.¹⁰

Ταυτόχρονα, υπάρχουν σημαντικές εξελίξεις που επιτρέπουν αισιοδοξία για το μέλλον της ηλεκτρονικής επιστημονικής επικοινωνίας και την εξάπλωση της ανοικτής πρόσβασης στις ανθρωπιστικές επιστήμες στην Ελλάδα. Η ύπαρξη ηλεκτρονικών πρωτογενών πηγών και βιβλιογραφικών εργαλείων τα οποία χρησιμοποιούν οι ερευνητές,¹¹ αλλά και η μεγάλη συμμετοχή στα προγράμματα δημιουργίας ψηφιακού περιεχομένου στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού

⁴ Για τις ελληνικές εξελίξεις μέχρι το 2007 βλ. Γεωργίου και Παπαδάτου 2007.

⁵ Βαπου και Kostagiolas 2007.

⁶ Για τις ραγδαίες εξελίξεις στην ανοικτή πρόσβαση κατά το 2008 βλέπε Suber 2008.

⁷ Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Θεσσαλονίκη, 14 Απριλίου 2008: (www.lib.uom.gr/openaccess/index.php?option=com_content&task=view&id=16&Itemid=32&lang=en) (πρόσβαση 22/9/2009); Πανεπιστήμιο Πατρών, Πάτρα, 26 Νοεμβρίου 2008: (http://www.lis.upatras.gr/OA_event/index.php) (πρόσβαση 12/2/2009); ΕΚΤ/ΕΙΕ, Αθήνα, 15-16 Δεκεμβρίου 2008: (<http://www.openaccess.gr/conference2008/>) (πρόσβαση 22/9/2009).

⁸ Πληροφορίες σχετικά με την πρόσβαση, διάχυση και διατήρηση της επιστημονικής πληροφορίας σε χώρες-μέλη της ΕΕ, μεταξύ αυτών και την Ελλάδα, δημοσιεύθηκαν πρόσφατα με βάση σχετικό ερωτηματολόγιο της CREST (Scientific and Technical Research Committee) στο: http://ec.europa.eu/research/science-society/document_library/pdf_06/scientific-info-results-crest-final-090609_en.pdf (πρόσβαση 21/9/2009).

⁹ www.creativecommons.gr. Παρόλα αυτά διαπιστώνεται ότι χρειάζονται βελτιώσεις στο νόμο περί πνευματικής ιδιοκτησίας κατά τρόπο που να λαμβάνει υπόψη τις νέες εξελίξεις για την ανοικτή πρόσβαση στην Ευρωπαϊκή Ένωση (Παπαδόπουλος 2008).

¹⁰ Waltham 2009. Houseright και Schonfeld 2008. Brown, Griffiths και Rascoff 2007. Raben 2007. Sparkes 2005. Thompson 2005, 189.

¹¹ Τέτοιες πηγές είναι λ.χ. το Thesaurus Linguae Graecae του πανεπιστημίου της Καλιφόρνια στο Ιρβάν (<http://www.tlg.uci.edu/>), ή το Jstor (www.jstor.org), θεματικό αποθετήριο άρθρων με σημαντικό περιεχόμενο στις ανθρωπιστικές επιστήμες. Και οι δύο υπηρεσίες είναι συνδρομητικές, αλλά πλέον κατά κόρον χρησιμοποιούνται στις ανθρωπιστικές επιστήμες και στην Ελλάδα.

Προγράμματος «Κοινωνία της Πληροφορίας»¹² έχουν εξοικειώσει τους ερευνητές στις ανθρωπιστικές επιστήμες με κάποιες από τις δυνατότητες που προσφέρουν οι νέες τεχνολογίες και έχουν κινήσει το ενδιαφέρον τους, ώστε στο μέλλον σταδιακά να ενσωματωθούν στην ερευνητική διαδικασία.

Στο Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών (ΕΙΕ), που αποτελεί σημαντικό κόμβο για τις ανθρωπιστικές επιστήμες με τρία ινστιτούτα ανθρωπιστικών σπουδών, τα τελευταία τέσσερα χρόνια ξεκίνησε η ψηφιοποίηση του επιστημονικού αποθέματος των ινστιτούτων, των οποίων κύρια εκδοτική δραστηριότητα είναι οι μονογραφίες.

Το ΕΚΤ στο πλαίσιο του έργου «ΠΑΝΔΕΚΤΗΣ» ξεκίνησε το 2004 συνεργασία με τα τρία Ινστιτούτα του ΕΙΕ που ειδικεύονται στις ανθρωπιστικές σπουδές, το Ινστιτούτο Ελληνικής και Ρωμαϊκής Αρχαιότητας (ΚΕΡΑ), το Ινστιτούτο Βυζαντινών Ερευνών (ΙΒΕ) και το Ινστιτούτο Νεοελληνικών Ερευνών (ΙΝΕ), για την ψηφιοποίηση και τη διάθεση πρωτογενών συλλογών ιστορίας και πολιτισμού.¹³ Η μακρόχρονη συνεργασία επέτρεψε την αποτελεσματική επικοινωνία ανάμεσα στις ομάδες των πληροφορικών, βιβλιοθηκονόμων και ερευνητών, έδωσε εξαιρετικά αποτελέσματα και αποτέλεσε και το έναυσμα για τη δημιουργία των ηλεκτρονικών περιοδικών ανοικτής πρόσβασης στις ανθρωπιστικές επιστήμες.

Επίσης, τα τρία περιοδικά που εκδίδουν τα ινστιτούτα, και τα οποία αποτελούν αντικείμενο της παρούσας εργασίας, κυκλοφορούσαν μέχρι το 2007 μόνο σε έντυπη μορφή. Αντίστοιχη είναι η κατάσταση και στις πανεπιστημιακές σχολές με αντικείμενο τις ανθρωπιστικές σπουδές.¹⁴

ΤΟ ΕΡΓΟ

Η ανάπτυξη των ηλεκτρονικών περιοδικών έγινε στο πλαίσιο του έργου «Εθνικό Πληροφορικό Σύστημα Έρευνας & Τεχνολογίας – Αποθετήρια και Ηλεκτρονικά Περιοδικά Ανοικτής Πρόσβασης» με χρηματοδότηση του Επιχειρησιακού Προγράμματος 'Κοινωνίας της Πληροφορίας'. Κεντρικός στόχος του έργου ήταν η υιοθέτηση της πολιτικής της ανοικτής πρόσβασης μέσω της υλοποίησης των υποδομών των αποθετηρίων και των ηλεκτρονικών περιοδικών. Το Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης, ανάδοχος του έργου, σε συνεργασία με τα τρία ινστιτούτα ανθρωπιστικών σπουδών του ΕΙΕ σχεδίασε και υλοποίησε την ανάπτυξη τριών ηλεκτρονικών περιοδικών ανοικτής πρόσβασης.

Τα ανθρωπιστικά ινστιτούτα του ιδρύματος έχουν διακριθεί με αριστείες έχουν παράγει σημαντικό επιστημονικό έργο, από την ίδρυση του ΕΙΕ το 1958. Μεγάλος αριθμός από μονογραφίες, βιβλία, περιοδικά, σειρές και *corpora* έχουν εκδοθεί από τότε.¹⁵ Ο σημαντικός αριθμός των εκδόσεων στις ανθρωπιστικές σπουδές, αλλά και η εμπειρία από τη συνεργασία στο έργο «ΠΑΝΔΕΚΤΗΣ», αποτέλεσαν τους σημαντικότερους λόγους για την επιλογή της έκδοσης περιοδικών σε αυτό το

¹² Το μέτρο 1.3 της περιόδου 2000-2006 αφορούσε στην 'τεκμηρίωση, αξιοποίηση και ανάδειξη του ελληνικού πολιτισμού'. Στα πλαίσια αυτά υλοποιήθηκαν περισσότερα από 300 ψηφιακού πολιτισμού, από τα οποία μάλιστα βραβεύθηκαν 59 (http://www.infosoc.gr/infosoc/el-GR/specialreports/digital_culture/default.htm πρόσβαση 22/9/2009).

¹³ Προσβάσιμος στο <http://pandektis.ekt.gr/dspace/> (πρόσβαση 22/9/2009).

¹⁴ Σε μία σύντομη έρευνα στους δικτυακούς τόπους των τμημάτων των φιλοσοφικών σχολών των πανεπιστημίων της Αθήνας, Θεσσαλονίκης, Ιωαννίνων, Βόλου, Αιγαίου, και Κρήτης (20-22/9/2009) προκύπτει ότι κανένας πανεπιστημιακός εκδότης δεν εκδίδει μονογραφίες ή περιοδικά σε ηλεκτρονική μορφή. Εξάιρεση αποτελεί το πανεπιστήμιο Αιγαίου, Τμήμα Πολιτισμικής Τεχνολογίας και Επικοινωνίας, που εκδίδει ένα ηλεκτρονικό περιοδικό μουσειολογίας (<http://museology.ct.aegean.gr/>, πρόσβαση 22/9/2009)

¹⁵ Όπως φαίνεται από τις εκδόσεις του ΕΙΕ, <http://www.eie.gr/editions/editions-catalogue.doc> (κατάλογος, Μάιος 2009. Πρόσβαση 22/9/2009).

γνωστικό τομέα. Εκτιμήθηκε, επιπλέον, ότι με αυτό τον τρόπο θα δοθεί ελεύθερη πρόσβαση σε δεδομένα και ερευνητικά αποτελέσματα για την ελληνική ιστορία και τον πολιτισμό και θα προωθηθεί η ψηφιακή έρευνα στις ανθρωπιστικές σπουδές, ένα ιδιαίτερα επίκαιρο ζήτημα διεθνώς.¹⁶

Επιπρόσθετους λόγους αποτέλεσαν η γνωστοποίηση, στο διεθνές περιβάλλον, της έρευνας που διεξάγεται στο ΕΙΕ και η υποστήριξη της προώθησης της έρευνας που δημοσιεύεται στην ελληνική γλώσσα.

Το ΕΚΤ, με μακρόχρονη παρουσία στο χώρο των ψηφιακών βιβλιοθηκών και στην παροχή ψηφιακών υπηρεσιών πληροφόρησης, στόχευε με την υλοποίηση του έργου στην απόκτηση των υποδομών και της τεχνογνωσίας για ηλεκτρονικές επιστημονικές εκδόσεις που βασίζονται στο ελεύθερο λογισμικό.

Σε συνεργασία με τους Διευθυντές και τους ερευνητές των τριών Ινστιτούτων επελέγησαν τρία περιοδικά για μετάβαση σε ηλεκτρονική μορφή, με διατήρηση της έντυπης έκδοσης. Ταυτόχρονα, αποφασίστηκε η ψηφιοποίηση των παλαιότερων τευχών, ώστε να διατεθούν ελεύθερα από τους δικτυακούς τόπους των περιοδικών.

Δύο κυρίως λόγοι οδήγησαν στην επιλογή της μετάβασης υπαρχόντων περιοδικών σε ηλεκτρονικό περιβάλλον σε σχέση με αυτή της δημιουργίας νέων, αποκλειστικά ηλεκτρονικών περιοδικών (e-only journals): Πρώτον, εκτιμήθηκε ότι έπρεπε να διατηρηθεί το πλεονέκτημα της πολύχρονης παρουσίας των περιοδικών τόσο στον ελληνικό όσο και στο διεθνή χώρο. Δεύτερον, και τα τρία περιοδικά βρίσκονταν σε μεταβατικά στάδια δομικών αλλαγών (π.χ. αναδιάρθρωση επιστημονικών συμβουλίων ή/και κανονισμών), με απώτερο στόχο τη διεύρυνση της παρουσίας τους στη διεθνή επιστημονική κοινότητα. Η ηλεκτρονική έκδοσή τους, λοιπόν, με ανοικτή πρόσβαση κρίθηκε ότι εξυπηρετεί αποτελεσματικά αυτό το στόχο.

ΣΥΝΤΟΜΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΩΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΩΝ

Η συνεργασία του ΕΚΤ με τα τρία ινστιτούτα του ΕΙΕ οδήγησε στην έκδοση, κατά το 2008, των ακόλουθων τριών επιστημονικών περιοδικών ανοιχτής πρόσβασης στις ανθρωπιστικές επιστήμες:

1. *BYZANTINA SYMMEIKTA* (<http://www.byzsym.org>), περιοδική έκδοση του ΙΒΕ σε έντυπη μορφή από το 1966 με τον τίτλο *ΣΥΜΜΕΙΚΤΑ*.
2. *Τεκμήρια* (<http://www.tekmeria.org>), περιοδική έκδοση σε έντυπη μορφή από το 1996. Το περιοδικό αρχικά εκδιδόταν από το Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο της Θεσσαλονίκης, αλλά από το 2008 εκδίδεται από το ΚΕΡΑ.
3. *The Historical Review/La Revue Historique* (<http://www.historicalreview.org>), περιοδική έκδοση του ΙΝΕ σε έντυπη μορφή από το 2004.

Και τα τρία περιοδικά λειτουργούν σύμφωνα με διεθνή πρότυπα: διαθέτουν Διεθνή Επιστημονικά Συμβούλια, έχουν κανονισμούς και διαδικασίες που

¹⁶ Ένα μόνο πρόσφατο παράδειγμα που συνοψίζει είναι το *Working Together or Apart. Promoting the Next Generation of Digital Scholarship. Report of a Workshop Cosponsored by the Council on Library and Information Resources and The National Endowment for the Humanities*, March 2009, Washington, D.C. <http://www.clir.org/pubs/reports/pub145/pub145.pdf> (πρόσβαση 22/09/09).

κοινοποιούνται στους δικτυακούς τους τόπους, ενώ εκδίδουν τις επιστημονικές εργασίες ύστερα από τυφλή αξιολόγηση (blind peer-review). Επιπλέον, σύμφωνα με τις αρχές της ανοικτής πρόσβασης, και τα τρία περιοδικά διαθέτουν το νέο περιεχόμενό τους ελεύθερα στο διαδίκτυο, ενώ οι συγγραφείς διατηρούν τα πνευματικά δικαιώματα των άρθρων τους. Τα άρθρα παλαιότερων τευχών διατίθενται ελεύθερα στο διαδίκτυο, εφόσον έχει δοθεί άδεια από τους αντίστοιχους συγγραφείς. Έχουν ψηφιοποιηθεί και για τα τρία περιοδικά συνολικά 419 άρθρα των παλαιών τευχών, από τα οποία 264 είναι ελεύθερα διαθέσιμα (Σεπτέμβριος 2009). Δυνατότητα αναζήτησης στο πλήρες κείμενο προσφέρεται για όλα τα άρθρα των περιοδικών που είναι ελεύθερα. Και τα τρία περιοδικά υποστηρίζουν την έκδοση σε πολλές γλώσσες, όπως συνηθίζεται στις ανθρωπιστικές επιστήμες. Αντίστοιχα, το περιβάλλον αλληλεπίδρασης με το χρήστη διατίθεται σε πολλές γλώσσες. Το διαδικτυακό εργαλείο διαχείρισης OJS, στο οποίο βασίζονται τα περιοδικά, επιτρέπει την εύκολη και άμεση διαχείριση του περιοδικού από την ομάδα έκδοσης, καθώς και την υποβολή εργασίας και την αξιολόγηση άρθρων από οποιοδήποτε σημείο στον κόσμο.

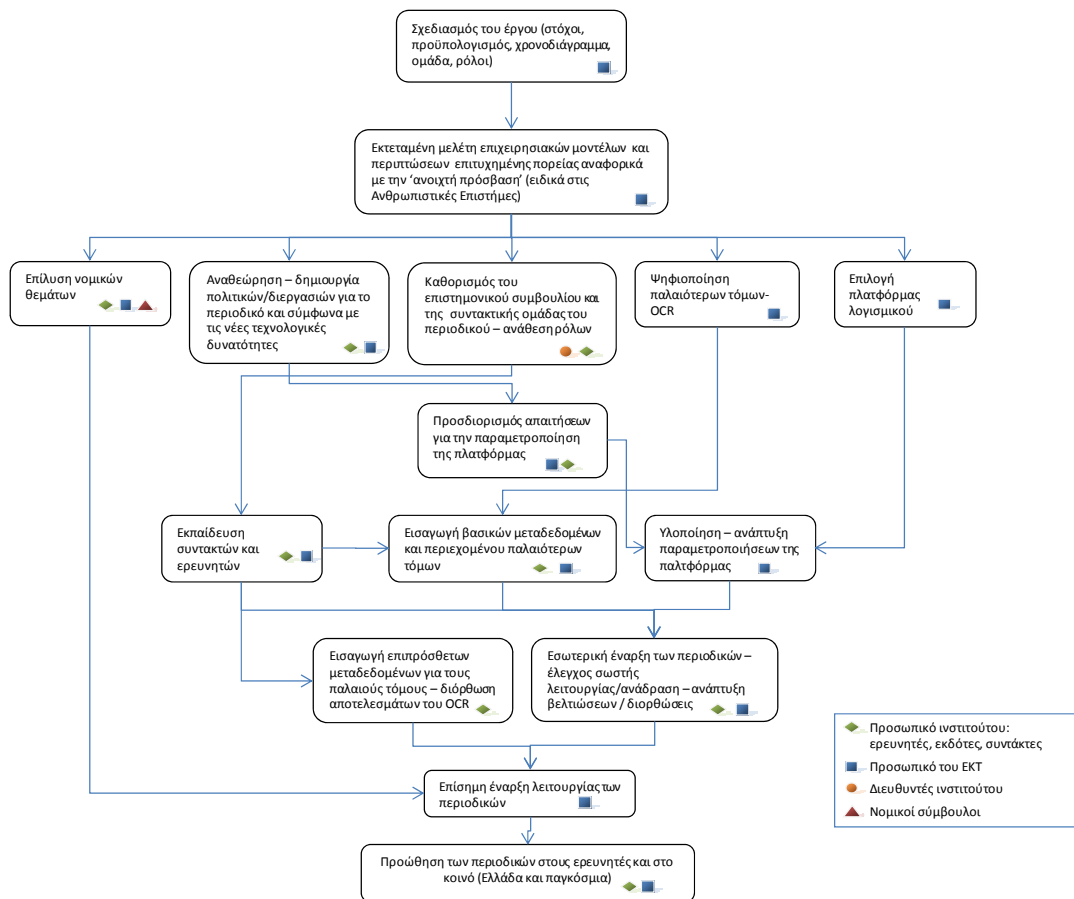
Τα ΤΕΚΜΗΡΙΑ και το The Historical Review/La Revue Historique δημοσιεύουν τα άρθρα τους ηλεκτρονικά στο τέλος κάθε έτους μετά την έντυπη έκδοση (delayed open access). Τα ΒΥΖΑΝΤΙΝΑ ΣΥΜΜΕΙΚΤΑ δημοσιεύουν κάθε άρθρο μόλις τελειώσει η διαδικασία αξιολόγησης και επιμέλειας. Το σύνολο των άρθρων κάθε έτους αποτελεί τον τόμο του έτους, ο οποίος τυπώνεται. Τα ΒΥΖΑΝΤΙΝΑ ΣΥΜΜΕΙΚΤΑ ευρετηριάζονται στο Directory of Open Access Journals (DOAJ) σε επίπεδο πλήρους κειμένου. Το The Historical Review/La Revue Historique ευρετηριάζεται, επίσης, από το ISI. Και τα τρία περιοδικά ευρετηριάζονται σε επίπεδο άρθρου στο Google Scholar.

ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΕΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΠΕΡΙΟΔΙΚΩΝ

Το παρακάτω σχήμα παρουσιάζει με απλοποιημένο τρόπο και σε χρονολογική σειρά τα πιο σημαντικά στάδια της διαδικασίας ανάπτυξης των ηλεκτρονικών περιοδικών και τη μεταξύ τους σχέση (η ροή του χρόνου απεικονίζεται από πάνω προς τα κάτω).

Στο πλαίσιο της ανάπτυξης των περιοδικών το ΕΚΤ ήταν υπεύθυνο για:

- το συντονισμό των εργασιών για τη μετάβαση από την έντυπη στην ηλεκτρονική έκδοση των περιοδικών,
- την ανάπτυξη και τη λειτουργία της πληροφοριακής υποδομής για την ψηφιακή διάθεση των ηλεκτρονικών περιοδικών,
- τη διαχείριση των διαδικασιών,
- την εκπαίδευση των χρηστών,
- την ψηφιοποίηση και την επεξεργασία των παλαιών τευχών των περιοδικών,
- την επίλυση ζητημάτων που σχετίζονται με πνευματικά δικαιώματα και άλλα νομικά θέματα,
- την προώθηση των περιοδικών στην ακαδημαϊκή και ερευνητική κοινότητα,
- την εγγραφή των περιοδικών σε διεθνή ευρετήρια και μηχανές αναζήτησης.

Σχήμα 1: Διαδικασία ανάπτυξης περιοδικών

Τα τρία ανθρωπιστικά ινστιτούτα του ΕΙΕ συγκρότησαν επιστημονικά συμβούλια και ανέλαβαν την ευθύνη της επιστημονικής έκδοσης των περιοδικών τους.

Όπως είναι φανερό από το σχήμα, η διαδικασία ανάπτυξης είναι περίπλοκη, με εργασίες που εκτελούνται παράλληλα. Η επιτυχής έκβαση απαιτήσε την ομαλή συνεργασία εξειδικευμένου προσωπικού σε θέματα σχεδιασμού και διαχείρισης έργων, νέων τεχνολογιών πληροφόρησης, υπηρεσιών βιβλιοθήκης και διάχυσης της πληροφορίας, επικοινωνίας, γραφικού σχεδιασμού, νομικών και ερευνητών. Η στενή συνεργασία ανάμεσα στο ΕΚΤ και τα τρία ινστιτούτα ήταν καθοριστική για την επιτυχία αυτού του πρωτοποριακού, για τα ελληνικά δεδομένα, εγχειρήματος.¹⁷

Στη συνέχεια παρουσιάζονται ορισμένα από τα στάδια της διαδικασίας έκδοσης των περιοδικών, τα οποία αποδείχτηκαν ιδιαίτερα κρίσιμα για την επιτυχία του έργου, αλλά και απαιτητικά, τόσο σε χρόνο όσο και σε προσπάθεια, εξαιτίας και των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών που παρουσιάζει η εκδοτική διαδικασία στον τομέα των ανθρωπιστικών επιστημών.

ΕΠΙΛΟΓΗ ΠΛΑΤΦΟΡΜΑΣ ΛΟΓΙΣΜΙΚΟΥ

Για την έκδοση των ηλεκτρονικών περιοδικών επιλέχτηκε πλατφόρμα λογισμικού, η οποία υλοποιούσε τις περισσότερες από τις διαδικασίες έκδοσης των περιοδικών. Η επιλογή της πλατφόρμας ήταν μια πολύπλοκη διαδικασία που περιλάμβανε τον εντοπισμό των πιο διαδεδομένων συστημάτων ανοικτού κώδικα για ηλεκτρονική

¹⁷ Βλέπε σχετικά Sachini et al. 2009.

δημοσίευση (συγκεκριμένα των GAPworks, Hyperjournal, SOPS, Projas και OJS), την ποιοτική διερεύνηση των χαρακτηριστικών τους και την αξιολόγηση των επικρατέστερων μετά από δοκιμαστική εγκατάσταση και πειραματικές δοκιμές. Βασικά κριτήρια για την επιλογή του λογισμικού ήταν ο βαθμός υποστήριξης των ροών εργασίας ηλεκτρονικής έκδοσης, η ευρεία χρήση του στη διεθνή κοινότητα, καθώς και η πολιτική που εφαρμόζει όσον αφορά τη διάθεση αναβαθμίσεων, τη διόρθωση προβλημάτων και την προσθήκη νέων λειτουργιών. Τελικά, επιλέχθηκε το λογισμικό ανοικτού κώδικα OJS (Open Journal Systems), το οποίο εξυπηρετεί με το βέλτιστο τρόπο τις ανάγκες της έκδοσης. Το λογισμικό αυτό είναι ευρέως γνωστό και υποστηρίζει όλες τις βασικές διαδικασίες και τους ρόλους για την έκδοση ενός άρθρου. Επιπλέον, παρέχει κάποιες πρόσθετες υπηρεσίες για την βελτίωση της διαλειτουργικότητας με εξωτερικά συστήματα (για παράδειγμα OAI harvester και RSS/Atom feeds, plug-ins για Google Scholar, CrossRef, PubMed).

ΠΑΡΑΜΕΤΡΟΠΟΙΗΣΕΙΣ ΣΤΟ ΛΟΓΙΣΜΙΚΟ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗΣ ΕΚΔΟΣΗΣ ΠΕΡΙΟΔΙΚΩΝ

Κατά την ανάπτυξη των ηλεκτρονικών περιοδικών, ορίστηκαν με σαφήνεια η φύση και η δομή των δεδομένων, οι βασικές λειτουργίες και η ροή των εργασιών για την έκδοση άρθρων. Στη συνέχεια παρουσιάζονται οι παραμετροποιήσεις που έγιναν στο OJS προκειμένου να υποστηριχθούν οι συγκεκριμένες απαιτήσεις των περιοδικών.

Χρηστικότητα συστήματος έκδοσης και δικτυακού τόπου περιοδικού

Η χρηστικότητα αποτελεί ένα κρίσιμο ζητούμενο για κάθε διαδικτυακή εφαρμογή και φυσιολογικά στο θέμα αυτό δόθηκε ιδιαίτερη έμφαση κατά την ανάπτυξη των ηλεκτρονικών περιοδικών. Οι βελτιώσεις που πραγματοποιήθηκαν μπορούν να διακριθούν σε δύο κατηγορίες:

- Διευκόλυνση της πλοήγησης των επισκεπτών στο περιεχόμενο του περιοδικού. Για το σκοπό αυτό, διαμορφώθηκε η αρχική σελίδα με τέτοιο τρόπο ώστε να είναι άμεσα προσβάσιμες σημαντικές πληροφορίες για το δικτυακό τόπο¹⁸ (ταυτότητα και θεματική κάλυψη περιοδικού, οδηγίες υποβολής άρθρου, στοιχεία συντακτικής επιτροπής και επιστημονικού συμβουλίου). Επίσης, προστέθηκαν περαιτέρω σύνδεσμοι για ενότητες και λειτουργίες του δικτυακού τόπου στη δεξιά στήλη κάθε σελίδας¹⁹. Επιπλέον, διαμορφώθηκε σελίδα αναλυτικής παρουσίασης για κάθε άρθρο που περιλαμβάνει σύνδεσμο στο πλήρες κείμενο και αναλυτικά μεταδεδομένα σε μορφή κατανοητή από το μέσο χρήστη, ενώ κάθε θεματική κατηγορία στην οποία ανήκει το τρέχον άρθρο αποτελεί υπερ-σύνδεσμο σε λίστα με όλα τα άρθρα της ίδιας κατηγορίας. Αποτέλεσμα είναι ένα φιλικότερο περιβάλλον πλοήγησης σε σχέση με τη βασική λειτουργικότητα του OJS, όπου η παρουσίαση των αναλυτικών μεταδεδομένων του άρθρου βασίζεται στο - μη οικείο στο μέσο επισκέπτη - πρότυπο Dublin Core και γίνεται σε ξεχωριστό αναδυόμενο παράθυρο.

¹⁸ Coney και Steehouder 2000.

¹⁹ National Institute of Aging – NIA & National Library of Medicine, 2001. Nielsen και Tahir 2002. Farkas και Farkas 2000.

- Βελτιώσεις στις διαχειριστικές εφαρμογές που απευθύνονται στους υπεύθυνους και το προσωπικό του περιοδικού και αφορούν στη διεκπεραίωση των ροών εργασίας έκδοσης και στην εισαγωγή δεδομένων/συμπλήρωση φορμών. Ειδικότερα, στις σελίδες διαχείρισης αναδείχθηκαν οι σύνδεσμοι σε σημαντικές ενέργειες (π.χ. υποβολή άρθρου, υποβολή κρίσης άρθρου, ανάθεση άρθρου σε κριτή) ώστε να εντοπίζονται ευκολότερα από τους χρήστες, ενώ οριοθετήθηκαν με πιο εύληπτο τρόπο οι ενότητες σε κάθε σελίδα και φόρμα.²⁰ Επιπλέον, απλοποιήθηκαν και κάποιες φόρμες διαχείρισης (π.χ. η φόρμα υποβολής των συμπληρωματικών αρχείων) με την αφαίρεση πεδίων που δεν κρίθηκαν απαραίτητα από τους υπεύθυνους των περιοδικών.

Μεταδεδομένα άρθρων

Σε σχέση με τα μεταδεδομένα των άρθρων, οι απαιτήσεις των ινστιτούτων κατέστησαν αναγκαίες τις εξής τροποποιήσεις/προσθήκες στο OJS:

- Προσθήκη πρόσθετων πεδίων μεταδεδομένων, όπως η πλήρης διεύθυνση αλληλογραφίας του συγγραφέα και οι βιβλιογραφικές αναφορές του άρθρου
- Μετατροπή υποχρεωτικών πεδίων (μεταδεδομένων) σε προαιρετικά και το αντίστροφο
- Χρήση ελεγχόμενων λεξιλογίων για ορισμένα πεδία των μεταδεδομένων του άρθρου, όπως η επιστημονική κατηγορία, η χρονολογική περίοδος και η γεωγραφική κάλυψη, ώστε να δίνεται επιλογή στο χρήστη από σύνολο τιμών.

Τα παραπάνω υλοποιήθηκαν διατηρώντας σε όλες τις περιπτώσεις την υποστήριξη πολυγλωσσικότητας.

Μαζική εισαγωγή υλικού παλαιότερων τευχών

Σημαντικό βήμα στη διαδικασία ανάπτυξης των περιοδικών αποτέλεσε η μαζική εισαγωγή στο σύστημα των άρθρων παλαιότερων τευχών, σε ό,τι αφορά τόσο τα μεταδεδομένα όσο και τα ηλεκτρονικά αρχεία των πλήρων κειμένων.

Όσον αφορά τα μεταδεδομένα των άρθρων, η εισαγωγή πραγματοποιήθηκε σε δύο στάδια: Αρχικά, καταγράφηκαν από τα ινστιτούτα τα βασικά πεδία μεταδεδομένων (π.χ. τίτλος, συγγραφείς, γλώσσα, τεύχος και έτος έκδοσης) σε κατάλληλα διαμορφωμένα αρχεία Excel, προσέγγιση που αποδείχτηκε πιο εύκολη για τους χρήστες από την απευθείας καταχώριση στις διαδικτυακές φόρμες διαχείρισης του OJS. Το περιεχόμενο των αρχείων Excel εισήχθη στο OJS μέσω κατάλληλης εφαρμογής που αναπτύχθηκε για το σκοπό αυτό. Στη συνέχεια, προστέθηκαν, στα μεταδεδομένα πιο εξεζητημένα στοιχεία (π.χ. θεματική κατηγοριοποίηση με χρήση ιεραρχικών ελεγχόμενων λεξιλογίων, περιλήψεις) από το προσωπικό των ινστιτούτων. Οι προσθήκες αυτές πραγματοποιήθηκαν μέσα από το διαδικτυακό διαχειριστικό εργαλείο του OJS.

Σχετικά με την εισαγωγή των ψηφιακών αρχείων αντιμετωπίστηκαν θέματα στην υποστήριξη της πολυγλωσσικότητας. Συγκεκριμένα, σε μεγάλο τμήμα των κειμένων

²⁰ Detweiler και Omanson 1996.

των τριών περιοδικών γίνεται χρήση αλφαβήτων πέραν του λατινικού, όπως το ελληνικό πολυτονικό και το κυριλλικό. Επομένως, επιβάλλεται η χρήση κωδικοποίησης Unicode στο σύστημα έκδοσης. Όσον αφορά τα μεταδεδομένα των άρθρων, δεν υπήρξαν ιδιαίτερες δυσκολίες στην αποθήκευση και στη διαδικτυακή διάθεσή τους, καθώς το πρότυπο Unicode υποστηρίζεται τόσο από τη βάση δεδομένων όσο και από τη διαδικτυακή εφαρμογή του OJS. Προβλήματα όμως παρουσιάστηκαν σε σχέση με το πλήρες κείμενο μεγάλου αριθμού άρθρων παλαιότερων τευχών. Παρόλο που υπήρχαν τα αντίστοιχα ηλεκτρονικά αρχεία σε μορφή pdf, αυτά είχαν δημιουργηθεί σε παλαιότερες εκδόσεις εφαρμογών και λειτουργικών συστημάτων (περιβάλλον Mac) που δεν υποστηρίζουν την κωδικοποίηση UTF-8, με αποτέλεσμα να μην είναι διαθέσιμες, στους αναγνώστες του ψηφιακού αρχείου, στοιχειώδεις λειτουργίες (π.χ. αναζήτηση, αντιγραφή/επικόλληση τμημάτων του κειμένου) και, το κυριότερο, να μην είναι εφικτή η ευρετηρίαση των άρθρων και η αναζήτηση στο πλήρες κείμενό τους μέσω του δικτυακού τόπου του περιοδικού ή εξωτερικών μηχανών αναζήτησης (π.χ. Google, Google Scholar). Εξαιτίας αυτού, κατέστη αναγκαίο για τα εν λόγω άρθρα να πραγματοποιηθεί σάρωση και οπτική αναγνώριση χαρακτήρων (OCR) της έντυπης μορφής τους. Με τη διαδικασία αυτή παράγονται pdf αρχεία τα οποία εκτός από τις εικόνες των σαρωμένων σελίδων περιέχουν ενσωματωμένο και το αντίστοιχο κείμενο, στο οποίο υπάρχει ένα - συνήθως μικρό - ποσοστό λαθών εξαιτίας ατελειών στην οπτική αναγνώριση.

Αξίζει να σημειωθεί επίσης πως για τη μαζική εισαγωγή υλικού αναπτύχθηκαν και διάφορες άλλες επεκτάσεις στο OJS, όπως δυνατότητες περιορισμών στην πρόσβαση σε ψηφιακά αρχεία ανάλογα με το καθεστώς πνευματικών δικαιωμάτων ανά άρθρο καθώς και υποστηρικτικές εφαρμογές για τη διευκόλυνση διαχειριστικών λειτουργιών και ειδικότερα τη μαζική τροποποίηση μεταδεδομένων άρθρων και την επαναφόρτωση υλικού άρθρων, χωρίς μεταβολή των αντίστοιχων διαδικτυακών τους διευθύνσεων.

Υποβολή συμπληρωματικών αρχείων άρθρου

Σε πολλές περιπτώσεις, στις ανθρωπιστικές επιστήμες, η ολοκληρωμένη παρουσίαση μιας ερευνητικής εργασίας προϋποθέτει τη διαθεσιμότητα εικόνων υψηλής ποιότητας που μπορεί να είναι σχέδια, χάρτες ή να απεικονίζουν μνημεία, χειρόγραφα, διάφορων ειδών αντικείμενα ιστορικού/αρχαιολογικού ενδιαφέροντος (π.χ. αγγεία), κ.λπ. Οι συγκεκριμένες εικόνες κατατίθενται από τους συγγραφείς ξεχωριστά από το κυρίως κείμενο ως συμπληρωματικά αρχεία και είναι απαραίτητο να πληρούν κάποια ποιοτικά χαρακτηριστικά.

Για την καλύτερη υποστήριξη της συγκεκριμένης απαίτησης, το OJS επεκτάθηκε ώστε στα αρχεία εικόνων που υποβάλλονται, να πραγματοποιούνται αυτόματοι έλεγχοι για να εξασφαλίζεται η συμβατότητά τους με τις προδιαγραφές ποιότητας που τίθενται από τους υπεύθυνους του εκάστοτε περιοδικού. Τα χαρακτηριστικά που εξετάζονται για κάθε εικόνα, για να κριθεί το κατά πόσο αυτή είναι αποδεκτή, είναι το μοντέλο χρωμάτων (color space), ο τύπος του αρχείου (π.χ. TIFF) και η ανάλυσή της (dpi), ενώ λαμβάνεται υπόψη και το αν πρόκειται για σχέδιο, χάρτη ή φωτογραφία.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η επιστημονική έρευνα εξελίσσεται τα τελευταία χρόνια με γοργούς ρυθμούς, με τη βοήθεια της τεχνολογίας και δεδομένης της αυξανόμενης απαίτησης για ανοικτή πρόσβαση στα ερευνητικά αποτελέσματα. Οι Έλληνες επιστήμονες στις ανθρωπιστικές επιστήμες βασίζονται κατά κύριο λόγο σε έντυπα μέσα για τη διεξαγωγή και δημοσίευση της έρευνας. Τα τελευταία χρόνια όμως η κατάσταση αυτή αλλάζει σταδιακά. Το ΕΚΤ, σε συνεργασία με τα τρία ινστιτούτα ανθρωπιστικών σπουδών του ΕΙΕ σχεδίασε και ολοκλήρωσε τη μετάβαση από την έντυπη στην ηλεκτρονική έκδοση τριών επιστημονικών περιοδικών που εκδίδονται από αυτά. Κατά τη μετάβαση, τα περιοδικά αναβαθμίστηκαν ως προς τους κανονισμούς, τις διαδικασίες και τη σύνθεση των μελών των επιστημονικών τους συμβουλίων σύμφωνα με τα διεθνή πρότυπα. Για την υλοποίηση των περιοδικών ήταν αναγκαίος ο συνεχής διάλογος με τους ερευνητές των ινστιτούτων, αλλά και η εκπαίδευση των τελευταίων στη λειτουργία του ηλεκτρονικού διαχειριστικού εργαλείου. Για την υλοποίηση των περιοδικών έγιναν πολυάριθμες και πολυσχιδείς εργασίες, όπως, μεταξύ άλλων, η εγκατάσταση και παραμετροποίηση του λογισμικού ανοικτού κώδικα, η ψηφιοποίηση των παλαιών τευχών των περιοδικών, η διευθέτηση ζητημάτων πνευματικών δικαιωμάτων, η προβολή των περιοδικών και του έργου.

Ως αποτέλεσμα των παραπάνω, και τα τρία περιοδικά λειτουργούν διαδικτυακά, με τα περισσότερα από τα παλαιότερα τους τεύχη να είναι ελεύθερα διαθέσιμα στους δικτυακούς τους τόπους. Βέβαια, το γεγονός ότι μόνο ένα από τα περιοδικά ασκεί πλήρη ηλεκτρονική διαχείριση της εκδοτικής διαδικασίας μέσω του OJS, μπορεί να ερμηνευθεί ως διστακτικότητα των ερευνητών στις ανθρωπιστικές επιστήμες να μεταβούν σε πλήρως ψηφιακά περιβάλλοντα εργασίας. Οι στατιστικές χρήσης των περιοδικών είναι ενθαρρυντικές: απολύτως ενδεικτικά αναφέρουμε ότι σύμφωνα με το Google Analytics για το πρώτο εξάμηνο του 2009 (1/1-30/6) και τα τρία περιοδικά παρουσίαζαν αυξητικές τάσεις νέων χρηστών σε ποσοστά που κυμαίνονταν από 60-80%. Καταγράφηκαν επίσης επισκέψεις που κυμαίνονταν από 3.089 μέχρι 7.126 ανάμεσα στα τρία περιοδικά, με bounce rate που κυμαινόταν από 29% έως 63% ανά περίπτωση. Οι χρήστες των περιοδικών κατανέμονται σε περισσότερες από 100 χώρες του κόσμου. Είναι παρόλα αυτά σαφές ότι χρειάζεται συνεχής προσπάθεια, προκειμένου να εξασφαλιστεί η βιωσιμότητά των περιοδικών και να αυξάνεται σταθερά η σημασία τους ως εργαλεία για την επιστημονική κοινότητα. Είναι, τέλος, σημαντικό σε μία πρώτη αποτίμηση του εγχειρήματος να αναφερθεί ότι το έργο αυτό συνέβαλε έμπρακτα και ουσιαστικά στη διαδικασία μετάβασης στην ψηφιακή έρευνα στις ανθρωπιστικές επιστήμες. Είναι ελπιδοφόρο το γεγονός ότι ως αποτέλεσμα του συγκεκριμένου έργου οι ερευνητές των ανθρωπιστικών επιστημών στο ΕΙΕ δείχνουν αρκετό ενδιαφέρον για τις σχετικές εξελίξεις και για την προοπτική συνεχούς συνεργασίας στο συγκεκριμένο τομέα και στο μέλλον.

Στο ΕΚΤ στόχος μας είναι να χρησιμοποιήσουμε τις υποδομές που αναπτύξαμε και τις εμπειρίες που κερδίσαμε προκειμένου να αναπτύξουμε περαιτέρω τη δραστηριότητά μας. Ήδη προετοιμάζουμε νέα ηλεκτρονικά επιστημονικά περιοδικά και σκοπεύουμε να επεκτείνουμε τη δραστηριότητά μας και στην έκδοση

ηλεκτρονικών βιβλίων. Στο πλαίσιο αυτό προσβλέπουμε σε συνεργασίες με συναδέλφους σε ακαδημαϊκούς και άλλους οργανισμούς.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Banou, G. Ch., Kostagiolas, A. P. 2007. 'Managing Expectations for Open Access in Greece: Perceptions from the Publishers and Academic Libraries', *Proceedings ELPUB2007 Conference on Electronic Publishing, Vienna, Austria, June 2007*, 229-237 http://elpub.scix.net/data/works/att/121_elpub2007.content.pdf (πρόσβαση 22/9/2009)
- Brown, L., Griffiths, R., Rascoff, M. 2007. *Ithaka Report: University Publishing In a Digital Age* <http://www.ithaka.org/saved-pages/strategic-services/Ithaka%20University%20Publishing%20Report.pdf> (πρόσβαση 22/9/2009)
- Γεωργίου, Π., Παπαδάτου, Φ. 2007. 'Ψηφιακό Ελληνικό Περιεχόμενο και Ανοικτή Πρόσβαση', *Ο ανθρώπινος παράγοντας στη διαμόρφωση της σημερινής και της αυριανής βιβλιοθήκης*, 16^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών, Πειραιάς, 1-3 Οκτωβρίου 2007, Αθήνα, 224-241.
- Coney, M.B., Steehouder, M. 2000. 'Role playing on the Web: Guidelines for designing and evaluating personas online', *Technical Communication*, 47(3), 327-340.
- Detweiler, M.C., Omanson, R.C. 1996. 'Ameritech Web Page User Interface Standards and Design Guidelines', *Ameritech* (now SBC).
- Farkas, D.K., Farkas, J.B. 2000. 'Guidelines for designing web navigation', *Technical Communication*, 47(3), 341-358.
- Houseright, R., Schonfeld, R. 2008. *Ithaka's 2006 Studies of Key Stakeholders in the Digital Transformation in Higher Education* <http://www.ithaka.org/ithaka-s-r/research/Ithakas%202006%20Studies%20of%20Key%20Stakeholders%20in%20the%20Digital%20Transformation%20in%20Higher%20Education.pdf> (πρόσβαση 22/9/2009)
- Maron, N. L., Smith, K. K. 2008. *Current models of digital scholarly communication: Results of an investigation conducted by Ithaka for the association of research libraries*. <http://www.arl.org/bm/~{}doc/current-models-report.pdf> (πρόσβαση 22/9/2009)
- National Institute of Aging – NIA & National Library of Medicine. 2001. 'Making your web site senior friendly: A checklist', <http://www.nlm.nih.gov/pubs/checklist.pdf> (πρόσβαση 22/9/2009)
- Nielsen, J., Tahir, M. 2002. *Homepage Usability: 50 Sites Deconstructed*. Indianapolis, IN: New Riders Publishing.
- Παπαδόπουλος, Μ. 2008. 'Επανεξετάζοντας τα όρια της νομοθεσίας για την προστασία της πνευματικής ιδιοκτησίας ενόψει της Ανοικτής Πρόσβασης (II)', Διεθνές Συνέδριο «Υποδομές Ανοικτής Πρόσβασης: το Μέλλον της Επιστημονικής Επικοινωνίας», Αθήνα, ΕΙΕ 15-16 Δεκεμβρίου 2008, http://www.marinos.com.gr/bbpdf/pdfs/EIE_15.Dec.08_Dionysia.pdf (πρόσβαση 22/9/2009)

- Raben, J. 2007. Tenure, promotion and digital publication. *Digital Humanities Quarterly* 1 (1) <http://www.digitalhumanities.org/dhq/vol/001/1/000006.html> (πρόσβαση 22/9/2009)
- Sachini, E., Tsoukala, V., Houssos, N., Stathopoulou, I.-O., Paschou, Ch.-E., Paraskevopoulou, A. 2009. 'Open Access in the Humanities: a case study of developing three open-access electronic journals in Greece', *13th International Conference on Electronic Publishing: Innovation in Communication Paradigms and Technologies*, 10-12 June 2009, Milan, Italy, 543-556. http://elpub.scix.net/data/works/att/150_elpub2009.content.pdf (πρόσβαση 22/9/2009)
- Sparks, S. 2005. *JISC Disciplinary Differences Report*, London <http://www.jisc.ac.uk/media/documents/themes/infoenvironment/disciplinarydifferencesneeds.pdf> (πρόσβαση 22/9/2009)
- Suber, P. 2008. 'Open Access in 2008', *The Journal of Electronic Publishing*, 12.1, <http://dx.doi.org/10.3998/3336451.0012.104> (Πρόσβαση Σεπτέμβριος 2009)
- Thompson, J. 2005. *Books in the Digital Age*, Cambridge.
- Waltham, M. 2009. *The Future of Scholarly Journals Publishing Among Social Science and Humanities Associations. Report on a study funded by a Planning Grant from the Andrew W. Mellon Foundation*, Princeton <http://www.nhalliance.org/bm~doc/hssreport.pdf> (πρόσβαση 22/9/2009)